

Diana BLUSZCZ

Uniwersytet Szczeciński

ORCID: 0000-0003-0673-7532

Ocena działań podejmowanych przez MTK wobec Prezydenta Federacji Rosyjskiej

Streszczenie: Dnia 17 marca 2023 roku II Izba Przygotowawcza MTK wydała nakaz aresztowania Władimira Władimirowicza Putina. Zgodnie z komunikatem Władimir Władimirowicz Putin, urodzony dnia 7 października 1952 roku, prezydent Federacji Rosyjskiej, jest rzekomo odpowiedzialny za zbrodnię wojenną polegającą na bezprawnej deportacji ludności – dzieci, oraz bezprawnym przesiedlaniu ludności – dzieci, z okupowanych obszarów Ukrainy do Federacji Rosyjskiej (zgodnie z art. 8 ust. 2 lit. a pkt VII oraz lit. b pkt VIII Statutu Rzymskiego). Jest to pierwszy nakaz wydany wobec aktualnie urzędującej głowy państwa. Niewątpliwie jest to również sprawdzian dla funkcjonowania MTK oraz ustalenia jego pozycji jako stałego sądu międzynarodowego.

Artykuł ma na celu dokonanie analizy, a następnie oceny działań podejmowanych przez Międzynarodowy Trybunał Karny względem Prezydenta Federacji Rosyjskiej Władimira Putina, w kontekście konfliktu rosyjsko-ukraińskiego. Przede wszystkim zwraca również uwagę na kwestię realności podejmowanych działań.

Słowa kluczowe: międzynarodowy trybunał karny, sądownictwo międzynarodowe, statut rzymski, zbrodnie prawa międzynarodowego, konflikt rosyjsko-ukraiński

Wprowadzenie

Inwazja Federacji Rosyjskiej (dalej jako „FR”) na Ukrainę była punktem zwrotnym dla światowego bezpieczeństwa, międzynarodowej gospodarki i globalnej architektury energetycznej (Krzykowski, 2022, s. 93). Konflikt w Ukrainie znacznie zmienił środowisko bezpieczeństwa w Europie, poddając w wątpliwość istotę zawieranych dotychczas sojuszy i moc podpisywanych umów międzynarodowych (Zyguła, 2018, s. 265–266). Szczególnie dotkliwe było rozpoczęcie inwazji 24.02.2022 r., stanowiącej eskalację wojny trwającej od 2014 roku. Tego dnia FR rozpoczęła pełnowymiarową agresję zbrojną na rzecz realizacji własnych celów politycznych, sprzecznych ze stanowiskiem państwa Ukraińskiego (Reginia-Zacharski, 2023, s. 78). Niewątpliwie agresja FR na Ukrainę stanowi również jeden z największych sprawdzianów dla funkcjonowania Międzynarodowego Trybunału Karnego (ang. International Criminal Court, dalej jako „MTK”) oraz ustalenia jego pozycji jako stałego sądu międzynarodowego.

MTK został powołany na podstawie Statutu Rzymskiego z dnia 17 lipca 1998 roku (dalej jako „Statut”), który wszedł w życie z dniem 1 lipca 2002 roku. Obecnie stronami Statutu jest 125 państw. Zgodnie z art. 1 Statutu MTK jest władny wykonywać jurysdykcję wobec osób, które dopuściły się najpoważniejszych zbrodni międzynarodowych. Działania MTK mają charakter komplementarny w stosunku do krajowych systemów wymiaru sprawiedliwości w sprawach karnych, gdy te nie zdadzą egzaminu, będą niedo-

stępne lub nieefektywne (Symonides, 2006, s. 417). Do tej pory przed MTK toczyło się 31 spraw, z czego w 10 z nich zapadły wyroki skazujące, a w 4 uniewinniające, pozostałe sprawy są w toku (*About the court*). Jednakże aż do 17.03.2023 r. MTK nie wydał nakazu aresztowania aktualnie urzędującej głowy państwa, bazując na wniosku państw-stron, przy bierności Rady Bezpieczeństwa ONZ.

W związku z działaniami podjętymi przez MTK, w kwestii Prezydenta FR, należy w tym miejscu postawić dwa pytania:

1. Czy realne jest postawienie aktualnie urzędującej głowy państwa Władimira Putina w stan oskarżenia?
2. Czy możliwe jest objęcie Ukrainy jurysdykcją MTK w zakresie zbrodni popełnionych na jej terytorium przez Federację Rosyjską od 24.02.2022 r.?

Celem artykułu jest dokonanie oceny działań dotychczas podjętych przez MTK wobec Prezydenta FR, w tym ustalenie realnej możliwości postawienia go w stan oskarżenia za zbrodnie prawa międzynarodowego. Zrealizowanie tego celu wymaga przeprowadzenia badania źródeł prawa międzynarodowego, orzecznictwa i opracowań z zakresu prawa międzynarodowego.

Działania MTK podejmowane wobec Prezydenta Federacji Rosyjskiej

Prokurator MTK 28.02.2022 r. zdecydował się ubiegać o zezwolenie na wszczęcie śledztwa w sprawie sytuacji na Ukrainie. Decyzję oparł na podstawie wcześniejszych ustaleń wynikających z przeprowadzonych badań wstępnych (*Oświadczenie Prokuratora ICC*).

Państwo-strona Republika Litewska 1.03.2022 r., na podstawie art. 14 ust. 1 Statutu, wystąpiło do Prokuratora MTK z żądaniem wstępnego zbadania sytuacji na Ukrainie w celu ustalenia, czy należy postawić zarzut popełnienia zbrodni objętych jurysdykcją MTK osobie lub większej liczbie osób (*Pismo MS Republiki Litewskiej*). Analogiczny wniosek złożyło w późniejszym czasie 42 państwa (*Pismo Grupy 38 Państw-Stron; Pismo Ambasadora Republiki Północnej Macedonii; Pismo Ambasadora Japonii; Pismo Ambasadora Czarnogóry; Pismo Ambasadora Republiki Chile*).

W reakcji na złożone wnioski Prokurator MTK 2.03.2022 r. wszczął śledztwo w sprawie sytuacji na Ukrainie, które obejmowało wszelkie przeszłe i obecne zarzuty zbrodni wojennych, zbrodni przeciwko ludzkości lub ludobójstwa popełnionych na terytorium Ukrainy przez jakąkolwiek osobę od 21.11.2013 r. (*ICC-01/22*).

II Izba Przygotowawcza MTK wydała 17.03.2023 r. nakaz aresztowania Prezydenta FR. Zgodnie z komunikatem Władimir Władimirowicz Putin, urodzony 7.10.1952 r., prezydent FR, jest rzekomo odpowiedzialny za zbrodnię wojenną polegającą na bezprawnej deportacji ludności – dzieci, oraz bezprawnym przesiedlaniu ludności – dzieci, z okupowanych obszarów Ukrainy do FR (zgodnie z art. 8 ust. 2 lit. a pkt VII oraz lit. b pkt VIII Statutu). Zbrodnie miały być popełniane na terytorium okupowanym co najmniej od 24.02.2022 r. Istnieją uzasadnione podstawy, by sądzić, że Putin ponosi indywidualną odpowiedzialność karną za wymienione czyny dokonane za pośrednictwem innych osób (art. 25 ust. 3 lit. a Statutu) oraz za brak należytej kontroli nad podwładnymi cywilnymi i wojskowymi, którzy dopuścili się wymienionych czynów. Oprócz Prezydenta FR

oskarżona została również Maria Alekseyevna Lvova-Belova, ur. 25.10.1984 r., Komisarz ds. Praw Dziecka w Urzędzie Prezydenta FR. Pełna treść nakazów aresztowania nie została podana do publicznej wiadomości w celu ochrony ofiar i świadków, a także zabezpieczenia śledztwa (*Komunikat Rzecznika ICC*).

Prezes MTK prof. Piotr Hofmański stwierdził, iż kwestia porwań dzieci została najlepiej udokumentowana w toku prowadzonego śledztwa, co skutkowało wydaniem nakazu aresztowania. Zapowiedział jednak, że w każdej chwili sprawa może zostać poszerzona, zarówno do osób oskarżonych, jak i w odniesieniu do osób, co do których dopiero będą napływały wnioski (Redakcja RP, *Prezes Trybunału Karnego w Hadze...*).

Reakcja Federacji Rosyjskiej na działania podjęte przez MTK

Wydany nakaz aresztowania wobec Prezydenta FR może doprowadzić do zatrzymania go na terytorium jednego ze 125 państw, będących stronami Statutu. Decyzja MTK spotkała się ze sprzeciwem przedstawicieli FR.

Marija Zacharowa – rzeczniczka MSZ FR, podkreśliła, iż FR nie jest stroną Statutu i nie uznaje jurysdykcji MTK, a w konsekwencji nakaz aresztowania Władimira Putina jest prawnie nieistotny (Alizade, 2023). Tożsame stanowisko zajął Dmitrij Pieskow – rzecznik prasowy Kremla. Z kolei Aleksander Bastrykin – szef Komitetu Śledczego FR, nakazał swoim pracownikom ustalenie tożsamości sędziów, którzy wydali nakaz aresztowania Władimira Putina. Następnie 20.03.2023 r. ogłosił, iż wszczęto postępowanie karne przeciwko trzem sędziom MTK oraz Prokuratorowi MTK (Kozlov, 2023). Podejrzanym zarzucono próbę świadomego, bezprawnego pozbawienia wolności i napaści na przedstawiciela państwa dysponującego ochroną międzynarodową, co znacząco utrudnia stosunki międzynarodowe (Rodkiewicz, 2023).

W kwestii wydania nakazu aresztowania wobec swojej osoby wypowiedziała się również Maria Alekseyevna Lvova-Belova. Według niej dzieci z Ukrainy zostały przemieszczone na terytorium FR, za zgodą rodziców, którym zależało, aby opuściły terytorium działań wojennych. Aktualnie mają przebywać w specjalnie przygotowanych obozach, skąd możliwe jest zapewnienie im bezpiecznej podróży powrotnej. Według przekazanych przez nią informacji około 2000 dzieci miało już powrócić do swoich rodziców.

Niewątpliwie FR dąży do zdyskredytowania decyzji MTK o wydaniu nakazu aresztowania Władimira Putina, a tym samym do umniejszenia pozycji MTK. Działania dyplomacji rosyjskiej mogą mieć więc na celu wywieranie nacisku na państwa, utrzymujące z FR poprawne stosunki, aby zdystansowały się od decyzji MTK lub wycofały uznanie jego jurysdykcji na swoim terytorium (Redakcja RP, *Lwowa-Bielowa...*).

Jurysdykcja MTK

Ocena czy dana osoba może ponieść odpowiedzialność karną przed MTK wymaga ustalenie jurysdykcji materialnej oraz czasowej, osobowej i terytorialnej, a dopiero wówczas możliwe jest ustalenie perspektyw procesowych, tj. analiza dopuszczalności ścigania

takich zbrodni przez Prokuratora MTK (Kuczyńska, 2022, s. 7–8). Zgodnie z art. 12 ust. 2 lit. b Statutu jurysdykcja MTK rozciąga się na obywateli państw-stron. Z tego względu istnieje możliwość pociągnięcia sprawcy do odpowiedzialności nawet za zbrodnie popełnione na terytorium nieobjętym jurysdykcją MTK (Hofmański, Kuczyńska, s. 79).

Wszczęcie sprawy przez Prokuratora MTK, zgodnie z art. 17 ust. 1 lit. d Statutu, jest możliwe, gdy uzasadnia to waga sprawy ustalana każdorazowo na podstawie konkretnego stanu faktycznego. Na dokonanie oceny wpływ mają: liczba czynów składających się na zbrodnie, okres ich popełnienia, liczba zaangażowanych sprawców, jak i pokrzywdzonych (Gacki, 2020). Fakt posiadania przez MTK jurysdykcji w danej sprawie przesądzi o tym czy postępowanie będzie mogło toczyć się dalej, czy zakończy się na początku. Nie stanowi jednak przeszkody ujawnienie się istotnych elementów warunkujących jurysdykcję dopiero na późniejszym etapie (Hofmański, Kuczyńska, s. 71).

W analizowanym stanie faktycznym należy wskazać, że FR nie uznaje jurysdykcji MTK w jakimkolwiek zakresie, po tym jak w 2016 roku wycofała swój podpis pod Statutem (Masło, 2023, s. 40). Ukraina również nie jest państwem-stroną Statutu. Procedura ratyfikacji Statutu została wszczęta, jednak w dalszym ciągu nie została zakończona. Ukraina złożyła jednak dwie deklaracje w oparciu o art. 12 ust. 3 Statutu (*ICC-01/22*). Deklaracja umożliwia państwu, które nie są stronami Statutu objęcie swego terytorium i swoich obywateli jurysdykcją MTK. Jurysdykcję można rozciągnąć na okres sprzed ratyfikacji Statutu, nie dalej niż do momentu jego wejścia w życie, tj. 1.07.2002 r. (Zmarzły, 2023, s. 65–67).

Parlament Ukrainy 25.02.2014 r. przyjął deklarację o uznaniu jurysdykcji MTK w celu ścigania i sądzenia sprawców i współsprawców czynów popełnionych na terytorium Ukrainy w okresie od 21.11.2013 r. do 22.02.2014 r. (*Pismo Ambasady Ukrainińskiej...*). Pierwsza deklaracja dotyczyła zbrodni popełnionych na Majdanie, określonego przedziału czasowego i przedmiotowego – zbrodni przeciwko ludzkości popełnionych w czasie protestów na Majdanie, które miały miejsce w Kijowie między 21.11.2013 r. a 22.02.2014 r. (Kuczyńska, 2022, s. 9).

Następnie 4.02.2015 r. Parlament Ukrainy przyjął uchwałę o uznaniu przez Ukrainę jurysdykcji MTK w sprawie zbrodni przeciwko ludzkości i zbrodni wojennych popełnionych przez wyższych urzędników FR i przywódców organizacji terrorystycznych „DNR” i „LNR”, które doprowadziły do masowych zabójstw obywateli (*Pismo MSZ Ukrainy...*). Druga deklaracja dotyczy zgody na wykonywanie jurysdykcji przez MTK w zakresie identyfikowania, ścigania i osądzenia wszystkich zbrodni popełnionych na terytorium Ukrainy. W założeniu ma działać „na przyszłość” i umożliwiać ściganie trzech typów zbrodni prawa międzynarodowego popełnionych na terytorium Ukrainy, tj. zbrodni wojennych, zbrodni przeciwko ludzkości oraz zbrodni ludobójstwa (Kuczyńska, 2022, s. 9–10).

W związku z powyższym należy uznać, że złożone deklaracje umożliwiają przyjęcie jurysdykcji MTK (Zmarzły, 2023, s. 69–70):

- a) w ujęciu osobowym – co do obywateli ukraińskich, którzy popełniliby zbrodnię;
- b) w ujęciu terytorialnym – co do zbrodni popełnionych na terytorium Ukrainy przez osoby, niezależnie od ich obywatelstwa, a także fizycznego pobytu na jej terenie;
- c) w ujęciu czasowym – zgodnie z deklaracją od 21.11.2013 r.;
- d) w ujęciu przedmiotowym – co do zbrodni ludobójstwa, zbrodni przeciwko ludzkości, zbrodni wojennych (art. 6, 7, 8 Statutu).

Odmienne przedstawia się kwestia jurysdykcji MTK w zakresie zbrodni agresji (art. 8 bis Statutu). W nomenklaturze kremlońskiej mowa o „specjalnej operacji woj-skowej”. Sposób wypowiedzi nie zmienia jednak istoty samego zdarzenia (Uniejewski, 2024). Działania podejmowane przez FR od 24.02.2022 r. wpisują się w katalog aktów agresji wymienionych w Rezolucji Zgromadzenia Ogólnego ONZ nr 3314 z 1974 r. (Czapliński i in., 2024). Istotę problemu stanowi fakt, że ani FR, ani Ukraina nie są stronami Statutu. Tymczasem zgodnie z art. 15 bis ust. 5 Statutu jurysdykcja MTK względem zbrodni agresji możliwa jest jedynie wobec obywateli państw, będących stronami Statutu (Grzybek, 2022, s. 68). Reżim ścigania obejmuje więc obywateli państwa-agresora jedynie wówczas, gdy państwo jest stroną Statutu i zaakceptowało poprawki z Kampali w zakresie zbrodni agresji, bez względu na to czy państwo zaatakowane jest stroną Statutu, czy też nie. W obecnym stanie faktycznym MTK nie posiada jurysdykcji w zakresie zbrodni agresji (Kuczyńska, 2022, s. 13–14).

Jedynie Rada Bezpieczeństwa ONZ, działając na podstawie rozdziału VII Karty Narodów Zjednoczonych ma kompetencje zawiadomienia Prokuratora MTK o sytuacji wskazującej na popełnienie zbrodni agresji. Działanie Rady Bezpieczeństwa, w oparciu o art. 13 lit. b Statutu, uniemożliwia wyłączenie się spod jurysdykcji MTK państwu-agresorowi. Rada Bezpieczeństwa skorzystała ze swojego uprawnienia w sprawie ów-cześnie urzędującego prezydenta Sudanu Omara Hassana Ahmada Al-Bashira. W tym przypadku Sudan, który nie był stroną Statutu, został zobowiązany do współpracy z MTK. Stało się to jednak na podstawie przekazania do rozpoznania sprawy przez Radę Bezpieczeństwa. Sudan jest członkiem ONZ i musiał w tym zakresie współpracować z MTK (Majos, 2015, s. 71–72). Dodatkowo MTK uznał, że głowa państwa niebędącego stroną Statutu nie korzysta z immunitetu zgodnie z prawem międzynarodowym (Masło, 2023, s. 43). Jednakże w przypadku konfliktu rosyjsko-ukraińskiego istnieje niewielkie prawdopodobieństwo podjęcia analogicznych kroków. FR jest stałym członkiem Rady Bezpieczeństwa z prawem weta. Istnieje wysokie prawdopodobieństwo, że w sytuacji przedłożenia projektu odpowiedniej rezolucji, FR skorzystałaby ze swojego prawa weta (Grzybek, 2022, s. 69). Podobną deklarację złożył również przedstawiciel Chińskiej Re-publiki Ludowej (Masło, 2023, s. 33). Na ten moment Rada Bezpieczeństwa pozostaje całkowicie bierna.

Możliwość oskarżenia Władimira Putina

Statut Międzynarodowego Trybunału Wojskowego w Norymberdze przewidywał odpowiedzialność przywódców, podlegaczy i współników uczestniczących w układaniu lub wykonywaniu wspólnego planu albo zmowy w celu popełnienia zbrodni przeciwko pokojowi, zbrodni wojennych i zbrodni przeciw ludzkości za wszelkie czyny, których dopuścił się ktokolwiek w związku z wykonywaniem takiego planu (Stankiewicz, 2006, s. 148). Istotnym punktem statutu było przekreślenie immunitetu wypływającego z faktu działania w charakterze głowy państwa (Masło, 2023, s. 40). Jak słusznie podkreślono w jednym z wyroków „zbrodnie przeciwko prawu międzynarodowemu popełniane są przez ludzi, nie abstrakcyjne twory i tylko poprzez karanie jednostek, które te zbrodnie popełniły, postanowienia prawa międzynarodowego będą skuteczne”. Osoba, która

działa w imieniu państwa, przekraczając jednocześnie kompetencje państwa w prawie międzynarodowym nie może być chroniona immunitetem. Nie jest on równoznaczny z bezkarnością danej osoby. Tożsamą praktykę przyjęły Trybunał jugosławiański oraz Specjalny Trybunał dla Sierra Leone, uznając osądzanie jednostek bez względu na ich oficjalną pozycję przed trybunałami międzynarodowymi za powszechnie akceptowaną normę zwyczajową (Wierczyńska, 2014, s. 198–199).

MTK czerpie ze spuścizny uprzednio funkcjonujących międzynarodowych sądów i trybunałów karnych. Zgodnie ze Statutem odpowiedzialność karną za zbrodnie prawa międzynarodowego mogą ponosić osoby zajmujące wysokie stanowiska polityczne lub wojskowe, w tym osoby pełniące funkcję szefa państwa (ICC, *Understanding the ICC*). Wynika to z art. 27 ust. 1 Statutu, zgodnie z którym statut ma równe zastosowanie do wszystkich osób, bez jakichkolwiek różnic wynikających z pełnienia funkcji publicznej. W ust. 2 wskazanego przepisu dodatkowo podkreślono, iż immunitety i inne przywileje związane z pełnieniem funkcji publicznej danej osoby, przewidziane przez prawo krajowe lub międzynarodowe, nie stanowią przeszkody do wykonywania jurysdykcji Trybunału wobec takiej osoby (Masło, 2023, s. 42–44). Immunitet aktualnie urzędującej głowy państwa obejmuje wszelkie czynności prywatne i służbowe, wygasa w chwili złożenia urzędu – immunitet materialny (*ratione materiae*). Po tym czasie była głową państwa chroni immunitet funkcjonalny (*ratione personae*), odnoszący się jedynie do obowiązków służbowych (Wierczyńska, 2014, s. 190). Przywołana regulacja znosi immunitet jurysdykcyjny karny osób sprawujących funkcje państwowe w państwach, które związały się Statutem (Masło, 2023, s. 38).

Słusznie wskazuje się w doktrynie, że w przypadku zbrodni międzynarodowych należy oddzielić działanie państwa od działania głowy państwa. Popełnienie zbrodni jest bowiem przypisywane jednostce, która nie może powoływać się na swoją funkcję, żeby uwolnić się od odpowiedzialności (Wierczyńska, 2014, s. 190). Przypisanie komukolwiek odpowiedzialności z tytułu popełnienia zbrodni wojennych wymaga jedynie udowodnienia, że dane naruszenia prawa humanitarnego były wymierzone w osoby lub obiekty chronione oraz że sprawca dokonał ich umyślnie, czyli z zamiarem bezpośrednim lub ewentualnym. Zbrodnie muszą być przy tym popełnione w związku z konfliktem zbrojnym (Grzybek, 2022, s. 63).

W konsekwencji w postępowaniu przed MTK strona nie może powoływać się na istnienie immunitetu chroniącego jej obywatela zajmującego stanowisko państwowe (Majos, 2015, s. 68). Mimo wszystko głowa państwa jest reprezentantem państwa na arenie międzynarodowej. Wydaje się więc, że aresztowanie aktualnie urzędującej głowy państwa może być porównywalne z zamachem na samo państwo, co z kolei może wiązać się z poważnymi reperkusjami politycznymi (Piątkowski, 2023).

Stanowisko MTK oraz uprzednio funkcjonujących międzynarodowych sądów i trybunałów karnych jasno wskazuje, że wyjątek od immunitetu głowy państwa w zakresie ścigania zbrodni międzynarodowych ma podstawę, nie tylko w Statucie, ale przede wszystkim w międzynarodowym prawie zwyczajowym. Pomimo tego aresztowanie aktualnie urzędującej głowy państwa niebędącego stroną Statutu, przy całkowitej bierności Rady Bezpieczeństwa, jest bezprecedensowe (Masło, 2023, s. 44, 49). Władimir Putin jest aktualnie urzędującym Prezydentem FR. Przysługuje mu immunitet jurysdykcyjny karny, przy czym FR nie jest stroną Statutu. Zatrzymanie go może prowadzić do zupeł-

nego zamknięcia kanałów komunikacji z FR, które jest stałym członkiem Rady Bezpieczeństwa oraz mocarstwem atomowym (Kułaga, 2022, s. 93–94). W kwestii ewentualnego wykonania nakazu aresztowania odmiennie przedstawiać się będzie sytuacja państw-stron oraz państw, które nie ratyfikowały Statutu.

W stosunku do państw, które nie uznają jurysdykcji MTK zastosowanie znajduje art. 98 ust. 1 Statutu. MTK nie ma żadnej prawnej możliwości, żeby wymóc na tych państwach zachowania umożliwiającego wykonywanie jego jurysdykcji (Zmarzły, 2023, s. 76). W sytuacji Prezydenta FR państwa mogą powoływać się na art. 98 ust. 1 Statutu i próbować wykazać, że wykonanie nakazu aresztowania Władimira Putina wymagałoby od nich działania niezgodnego z jego zobowiązaniami wynikającymi z prawa międzynarodowego. Podobny dylemat towarzyszył wspomnianej sprawie prezydenta Sudanu Omara Hassana Ahmada Al-Bashira. Była to jednak odmienna sytuacja, z uwagi na ingerencję Rady Bezpieczeństwa ONZ. Tymczasem sprawę Prezydenta FR do MTK skierowała grupa 43 państw-stron Statutu. Należy jednak podkreślić, że taka interpretacja przepisów Statutu prowadziłaby do całkowitej bezkarności przywódców politycznych i wojskowych FR. Niezgodna jest również z doktryną prawa międzynarodowego, która powszechnie przyjmuje niestosowanie immunitetu materialnego do sprawców zbrodni międzynarodowych, co stanowi odzwierciedlenie międzynarodowego prawa zwyczajowego (Masło, 2023, s. 39).

Państwa-strony, w oparciu o art. 86 Statutu, są zobowiązane do współpracy z MTK w zakresie ścigania i osądzania zbrodni podlegających jego jurysdykcji. Jest to o tyle istotne, że MTK nie został wyposażony w możliwość stosowania środków przymusu, nie posiada również własnego organu policyjnego (Wierczyńska, 2014, s. 191). W myśl obowiązującej IX Części Statutu, wszystkie państwa-strony mają obowiązek aresztowania Prezydenta FR. W przypadku, gdyby państwo-strona nie wykonywało wniosku o współpracę, zgodnie z art. 87 ust. 7 Statutu, MTK może przedstawić sprawę Zgromadzeniu państw-stron lub Radzie Bezpieczeństwa, choć w tym konkretnym przypadku zaprezentowanie sprawy Radzie Bezpieczeństwa wydaje się mało prawdopodobne.

Ostatecznie jednak samo dokonanie faktu aresztowania Prezydenta FR uzależnione jest od woli danego państwa-strony. Dobrym przykładem jest wizyta Władimira Putina w Mongoli, która jest państwem-stroną Statutu (Santos, 2024). Prezydent Federacji Rosyjskiej 3.09.2024 r. udał się na oficjalną wizytę do Mongolii i nie został aresztowany (Redakcja Reuters, 2024). Następnie został również zaproszony do udziału w inauguracji nowo wybranego prezydenta Meksyku, która odbyła się 1.10.2024 r. Meksyk również przyjął jurysdykcję MTK (Goncharova, 2024). Co prawda Prezydent FR nie zdecydował się osobiście przyjąć zaproszenia Meksyku, to jednakże zapewniono go, że nie zostanie aresztowany (Sucharska, 2024). Na ten moment MTK nie podjął żadnych starań do zdyscyplinowania państw-stron.

Ocena działań podejmowanych przez MTK wobec Władimira Putina

Grupa 43 państw-stron Statutu wystąpiła do Prokuratora MTK o zbadanie sytuacji na Ukrainie. W reakcji na to działanie Prokurator MTK wszczął śledztwo, które obejmowało wszelkie przeszłe i obecne zarzuty zbrodni popełnionych na terytorium Ukrainy przez jakąkolwiek osobę od 21.11.2013 r. MTK zdecydował się również wydać nakaz aresz-

towania Prezydenta FR Władimira Putina. Udowodnił tym samym, że zamierza podjąć realne działania w celu ukarania osób odpowiedzialnych za zbrodnie prawa międzynarodowego popełnione na terytorium Ukrainy. Sytuacja jest całkowicie bezprecedensowa. MTK rozpoczął postępowanie w sprawie zbrodni, które nie zostały popełnione na terytorium państwa-strony, ani przez obywatela takiego państwa. Działanie MTK zostało podjęte przy bierności Rady Bezpieczeństwa. Dodatkowo dotyczą aktualnie urzędującej głowy państwa. Sytuacja ta pokazuje, że współpraca państwa połączona z przychylnością Prokuratora MTK może położyć kres bezkarności za naruszenia prawa międzynarodowego (Masło, 2023, s. 49).

Wydany wobec Prezydenta FR nakaz aresztowania jest pierwszym wydanym wobec aktualnie urzędującego szefa państwa nuklearnego. Daje to jasny przekaz, iż interesów FR nie należy brać pod uwagę za wszelką cenę (Łodyn, 2023). Sam nakaz aresztowania niesie przy tym realne konsekwencje dla Władimira Putina i prowadzonej przez niego polityki zagranicznej. Obecnie może zostać zatrzymany na terytorium jednego ze 125 państw-stron Statutu oraz przymusowo doprowadzony do Hagi w celu przeprowadzenia postępowania karnego. Decyzja MTK niesie również jasny przekaz, że Władimir Putin nie powinien być osobą negocjującą warunki pokoju z Ukrainą, jak również może być to sygnał dla FR, że osoba podejrzewana o zbrodnie prawa międzynarodowego nie powinna stać na czele państwa (Lachowski, 2023).

Działania MTK są bezprecedensowe. Jednakże należy ocenić je jako właściwe i znajdujące oparcie w Statucie. Wydanie nakazu aresztowania Prezydenta FR zgodne jest z prawem międzynarodowym, a także z wolą państw-stron Statutu, które wystąpiły do Prokuratora MTK o zbadanie sytuacji na Ukrainie. Niepokojąca jest jednak bierność państw-stron (przykład Mongolii i Meksyku) i fakt, że Prezydent FR, jak do tej pory nie został zatrzymany. Aresztowanie aktualnie urzędującej głowy państwa budzi jednak uzasadnione wątpliwości na arenie międzynarodowej. Może prowadzić do zupełnego zamknięcia kanałów komunikacji z FR (Kułaga, 2022, s. 93–94). Niezależnie jednak od powstałych wątpliwości oraz kwestii uznawania jurysdykcji MTK wszystkie państwa powinny być zainteresowane karaniem zbrodniarzy międzynarodowych. Z punktu widzenia polityki oraz prestiżu państwa w stosunkach międzynarodowych. Osoby, które popełniły zbrodnie przeciwko prawu międzynarodowemu, nie powinny pełnić oficjalnych funkcji w aparacie państwowym (Czapliński, 2015, s. 159).

Niezasadne jest również podnoszenie argumentu, że ani FR, ani Ukraina nie są stronami Statutu. Jest to stanowisko nieznajdujące oparcia w sytuacji faktycznej. Po pierwsze, Ukraina z uwagi na złożone deklaracje przyjęła jurysdykcję MTK w celu ścigania i osądzenia sprawców i współsprawców czynów popełnionych na terytorium Ukrainy w okresie od 21.11.2013 r. Po drugie, wskazane stanowisko nie znajduje oparcia w doktrynie prawa międzynarodowego, zgodnie z którą niestosowanie immunitetu materialnego do sprawców zbrodni międzynarodowych stanowi odzwierciedlenie międzynarodowego prawa zwyczajowego (Masło, 2023, s. 39).

Na terytorium Ukrainy codziennie popełniane są zbrodnie wojenne i zbrodnie przeciwko ludzkości. Nie sposób jednak nie dostrzec, że u podłoża tych wszystkich czynów legła zbrodnia agresji, wobec której MTK aktualnie nie posiada jurysdykcji. Tym samym niezbędne jest podjęcie działań zmierzających do osądzenia sprawców zbrodni agresji (Kuczyńska, 2022, s. 16–17). Powstał pomysł powołania doraźnego trybunału

specjalnego, którego działalność miałyby doprowadzić do skazania wszystkich osób odpowiedzialnych za zbrodnie prawa międzynarodowego dokonane na terytorium Ukrainy (Łodyn, 2023). W ogólnym założeniu zakłada stworzenie specjalnego trybunału dla procesu najważniejszego kierownictwa FR za zbrodnie agresji, który miałby komplementarny charakter wobec działalności MTK, który nie posiada jurysdykcji w tym zakresie (Redakcja Obserwatora Międzynarodowego).

Niezależnie od przyjętej koncepcji oraz dobrych intencji powołanie nowego trybunału znacznie obniżyłoby pozycję MTK na arenie międzynarodowej. Nie rozwiązałyby również głównego problemu, który ujawnił konflikt rosyjsko-ukraiński. MTK mogłoby mieć jurysdykcję w zakresie zbrodni agresji, gdyby przyznała mu ją Rada Bezpieczeństwa, co było zgodne z wolą wielu państw. Jednakże Rada Bezpieczeństwa zachowuje całkowitą bierność. Problem tkwi więc w tym, że stały członek Rady Bezpieczeństwa z prawem weta jest sprawcą zbrodni agresji. W praktyce całkowicie wyklucza to zdolność władczą tego organu (Kułaga, 2022, s. 94).

Podsumowanie

Agresja FR na Ukrainę już teraz wywarła niebagatelny wpływ na politykę UE w wielu obszarach, m.in. priorytyzacja debat o strategicznej autonomii, tempa rozszerzania integracji europejskiej i kształtu relacji zewnętrznych (Kuźniar, Grzebyk i in., 2022, s. 49). Jednakże przede wszystkim stanowi sprawdzian dla działalności MTK, który od początku trwania konfliktu zmuszony jest do podejmowania bezprecedensowych działań, a tym samym umacniania swojej pozycji jako trybunału międzynarodowego.

Nie ma wątpliwości, co do tego, że MTK posiada jurysdykcję w zakresie zbrodni wojennych, zbrodni przeciwko ludzkości, zbrodni ludobójstwa popełnionych na terytorium Ukrainy od 23.11.2013 r. Jednakże ani FR, ani Ukraina nie są stronami Statutu, a tym samym nie zaakceptowały również poprawek z Kampali w zakresie zbrodni agresji, co wyłącza jurysdykcję MTK w tym zakresie. Jedynie Rada Bezpieczeństwa, działając na podstawie rozdziału VII Karty Narodów Zjednoczonych mogłaby zawiadomić Prokuratora MTK o sytuacji wskazującej na popełnienie zbrodni agresji, a tym samym udzielić MTK jurysdykcji w tym zakresie. Na ten moment z uwagi na uwarunkowania polityczne wydaje się to jednak mało prawdopodobne.

Działania podejmowane przez MTK w kwestii zbadania sytuacji na Ukrainie są bezprecedensowe. Należy ocenić je jednak jako prawidłowe i zgodne z prawem międzynarodowym, a także wolą państw-stron. W szczególności należy podkreślić, iż właściwym i oczekiwanym działaniem było wydanie nakazu aresztowania Prezydenta FR. W konsekwencji realne jest postawienie go w stan oskarżenia i osądzenie go za zbrodnie prawa międzynarodowego.

Problem stanowi jednak zależność MTK od woli państw-stron w zakresie zatrzymania Prezydenta FR. Co prawda na państwa-strony został nałożony obowiązek współpracy z MTK, to jednak aresztowanie aktualnie urzędującej głowy państwa budzi poważne wątpliwości na arenie międzynarodowej. W konsekwencji dalsze działanie MTK, wobec Prezydenta FR, uzależnione jest od decyzji, jaką podejmą państwa-strony. Na ten moment, choć od wydania nakazu aresztowania Prezydenta FR minął ponad rok

w dalszym ciągu nie doszło do jego aresztowania. Niemożność osądzenia osób oskarżonych o zbrodnie międzynarodowe stanowi o słałości MTK (Wierczyńska, 2014, s. 206). Niemniej aresztowanie Prezydenta FR jest w interesie wszystkich państw. Osoby, które popełniły zbrodnie przeciwko prawu międzynarodowemu, nie powinny pełnić oficjalnych funkcji w aparacie państwowym (Czapliński, 2015, s. 159).

Author Contributions

Conceptualization (Konceptualizacja): Diana Bluszcz

Data curation (Zestawienie danych): Diana Bluszcz

Formal analysis (Analiza formalna): Diana Bluszcz

Writing – original draft (Piśmiennictwo – oryginalny projekt): Diana Bluszcz

Writing – review & editing (Piśmiennictwo – sprawdzenie i edytowanie): Diana Bluszcz

Competing interests: The author have declared that no competing interests exist

(Spreczne interesy: Autor oświadczył, że nie istnieją żadne spreczne interesy)

Bibliografia

- Statutu Rzymskiego z dnia 17 lipca 1998 roku, Dz. U. 2003, Nr 78, poz. 708, z późn. zm.
- Konwencja o ochronie ofiar wojny, podpisana w Genewie dnia 12 sierpnia 1949 roku, Dz. U. 1956, Nr 38, poz. 171.
- Alizade C. (2023), *Russia says ICC arrest warrant for Putin has 'no significance'*, Anadolu Ajansi, <https://www.aa.com.tr/en/europe/russia-says-icc-arrest-warrant-for-putin-has-no-significance/2848821>, 8.05.2023.
- Czapliński W. (2014), *Immunitet wysokich funkcjonariuszy państwa w orzecznictwie MTS*, w: I. Skomerska-Muchowska, *Ewolucja immunitetów mających swoje źródło w prawie międzynarodowym*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego.
- Czapliński W., Czaplińska A., Grzebyk P. i in. (2024), *Stanowisko polskich prawników międzynarodowych dotyczące agresji Federacji Rosyjskiej przeciwko Ukrainie z 08.03.2022 r.*, Monitor Konstytucyjny, <https://monitorkonstytucyjny.eu/archiwa/21275>, 13.12.2024 r.
- Gacki P. (2020), *Przegląd orzeczeń i decyzji Międzynarodowego Trybunału Karnego (4)*, „Przegląd Prawniczy Allerhanda”, t. 3, nr 1/2020, <https://glosprawa.pl/artukul-87/przegląd-orzeczeń-i-decyzji-międzynarodowego-trybunału-karnego-4>, 7.05.2023.
- Goncharova O. (2024), *Mexico invites Putin to its presidential inauguration, Russian media reports*, The Kyiv Independent, <https://kyivindependent.com/mexico-invites-putin-to-its-presidential-inauguration-russian-media-reports/>, 30.08.2024.
- Grzebyk P. (2022), „Specjalna operacja wojskowa” Rosji w Ukrainie – indywidualna odpowiedzialność za zbrodnie agresji i zbrodnie wojenne, „Państwo i Prawo”, nr 9.
- Grupa Dziennikarzy Onet (2024), *Władimir Putin zostanie aresztowany? Pierwsza taka podróż prezydenta Rosji*, Onet, <https://wiadomosci.onet.pl/swiat/wladimir-putin-zostanie-aresztowany-pierwsza-taka-podroz-dyktatora/64053d0>, 30.08.2024.
- Hofmański P., Kuczyńska H. (2020), *Międzynarodowe prawo karne*.
- ICC, *Understanding the International Criminal Court*, <https://www.icc-cpi.int/sites/default/files/2023-03/understanding-the-icc.pdf>, 11.05.2023.

- ICC, *About the Court*, <https://www.icc-cpi.int/about/the-court>, 7.05.2023.
- Investigation – Situation in Ukraine*, sygn. ICC-01/22, <https://www.icc-cpi.int/situations/ukraine>, 15.12.2024.
- Komunikat Rzecznika ICC z dnia 17.03.2023 r.*, <https://www.icc-cpi.int/news/situation-ukraine-icc-judges-issue-arrest-warrants-against-vladimir-vladimirovich-putin-and>, 7.05.2023.
- Kozlov P. (2023), *ICC Arrest Warrant for Putin Sparks Nervousness in Russian Elite*, “The Moscow Times”, <https://www.themoscowtimes.com/2023/04/24/icc-arrest-warrant-for-putin-sparks-nervousness-in-russian-elite-a80903>, 8.05.2023.
- Krzykowski P. (2022), *Konsekwencje wojny na Ukrainie w wymiarze żywnościowym, ekonomicznym i energetycznym*, „Roczniki Nauk Społecznych”, tom 14(50), nr 4.
- Kuczyńska H. (2022), *Odpowiedzialność przed Międzynarodowym Trybunałem Karnym za zbrodnie prawa międzynarodowego popełnione w czasie konfliktu w Ukrainie*, „Palestra”, nr 4.
- Kułaga Ł. (2022), *Inicjatywa dotycząca specjalnego trybunału ds. zbrodni agresji przeciwko Ukrainie – wyzwania i perspektywy*, „Prawo i Więź”, nr 4(42).
- Kuźniar R., Grzebyk P. i in. (2022), *Agresja Rosji na Ukrainę – pierwsze dwa tygodnie wojny. Raport specjalny*, „Rocznik Strategiczny” 2021/22, t. 27.
- Lachowski T. (2023), *Czy Władimir Putin trafi do Hagi? O prawno-politycznych konsekwencjach nakazów aresztowania wydanych przez Międzynarodowy Trybunał Karny*, Instytut Europy Środkowej, <https://ies.lublin.pl/komentarze/czy-wladimir-putin-trafi-do-hagi-o-prawno-politycznych-konsekwencjach-nakazow-aresztowania-wydanych-przez-miedzynarodowy-trybunal-karny/>, 12.05.2023.
- Łodyń P. (2023), *Haga czeka: jakie będą konsekwencje międzynarodowych nakazów aresztowania Putina i jego popleczników?*, „Obserwator Międzynarodowy”, <https://obserwatormiedzynarodowy.pl/2023/03/22/haga-czeka-jakie-beda-konsekwencje-miedzynarodowych-nakazow-aresztowania-putina-i-jego-polecznikow/>, 11.05.2023.
- Majos M. (2015), *Immunitet głowy państwa w międzynarodowym prawie karnym – wybrane zagadnienia*, w: *Międzynarodowe i europejskie prawo karne: osiągnięcia, kierunki rozwoju, wyzwania*, red. J. Nowakowska-Masulecka, I. Topa, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.
- Masło K. (2023), *Wyzwania stojące przed międzynarodowym prawem karnym w związku z wojną rosyjsko-ukraińską*, w: K. Grzelak-Bach, *Prawo humanitarne – zagadnienia wybrane*, *Prawa Człowieka i Prawo Międzynarodowe*, Warszawa.
- Oświadczenie Prokuratora ICC z dnia 28.02.2023 r., <https://www.icc-cpi.int/news/statement-icc-prosecutor-karim-aa-khan-qc-situation-ukraine-receipt-referrals-39-states>, 7.05.2023.
- Piątkowski M. (2023), *Dr Mateusz Piątkowski: Putin w Hadze? Na ile to możliwe?*, *Obserwator Międzynarodowy*, <https://obserwatormiedzynarodowy.pl/2023/03/18/dr-mateusz-piatkowski-putin-w-hadze-na-ile-to-mozliwe/>, 11.05.2023.
- Pismo Ambasady Ukraińskiej w Królestwie Niderlandów z dnia 9.04.2014 r., <https://www.icc-cpi.int/sites/default/files/declarationRecognitionJurisdiction09-04-2014.pdf>, 7.05.2023.
- Pismo Ministra Spraw Zagranicznych Ukrainy z dnia 08.09.2015 r., https://www.icc-cpi.int/sites/default/files/Ukraine_Art_12-3_declaration_08092015.pdf, 7.05.2023.
- Pismo Ministra Sprawiedliwości Republiki Litewskiej z dnia 1.03.2022 r., <https://www.icc-cpi.int/sites/default/files/2022-04/1041.pdf>, 15.12.2024.
- Pismo Grupy 38 Państw-Stron z dnia 02.03.2022 r., <https://www.icc-cpi.int/sites/default/files/2022-04/Article-14-letter.pdf>, 15.12.2024.
- Pismo Ambasadora Republiki Północnej Macedonii z dnia 6.03.2022 r., 15.12.2024.
- Pismo Ambasadora Czarnogóry z dnia 21.03.2022 r., <https://www.icc-cpi.int/sites/default/files/2022-04/20220321164751497-ukraine-referral-montenegro.pdf>, 15.12.2024.
- Pismo Ambasadora Japonii z dnia 9.03.2022 r., https://www.icc-cpi.int/sites/default/files/2022-04/JAPAN_referral.pdf, 15.12.2024.

- Pismo Ambasadora Republiki Chile z dnia 1.04.2022 r., <https://www.icc-cpi.int/sites/default/files/2022-04/20220401-Chile-Letter-to-OTP.PDF>, 15.12.2024.
- Redakcja RP, *Prezes Trybunału Karnego w Hadze: immunitet nie ochroni Putina*, „Rzeczpospolita”, <https://www.rp.pl/prawo-karne/art38151291-prezes-trybunalu-karnego-w-hadze-immunitet-nie-ochroni-putina>, 11.05.2023.
- Redakcja RP, Lwowa-Bielowa: *Rosja konsekwentnie pomaga łączyć ukraińskie dzieci z rodzinami*, „Rzeczpospolita”, <https://www.rp.pl/konflikty-zbrojne/art38199381-lwowa-bielowa-rosja-konsekwentnie-pomaga-laczyc-ukrainskie-dzieci-z-rodzinami>, 9.05.2023.
- Redakcja Obserwatora Międzynarodowego, *Zredagowany referat J. Cybulenko*, Obserwator Międzynarodowy, <https://obserwatormiedzynarodowy.pl/2022/10/18/prof-jewhen-cybulenko-trzeba-stale-naciskac-na-zachodnich-przywocow-aby-utworzono-miedzynarodowy-trybunal-ds-agresji-rosji-przeciwko-ukrainie/>, 11.05.2023.
- Redakcja Reuters (2024), *Putin gets lavish welcome in Mongolia despite ICC warrant*, Reuters, <https://www.reuters.com/world/putin-gets-lavish-welcome-mongolia-despite-icc-warrant-2024-09-03/>, 4.09.2024.
- Reginia-Zacharski J. (2023), *Geneza rosyjskiej agresji na Ukrainę z 24 lutego 2022 r. w świetle analizy uwarunkowań wielopoziomowych*, „Myśl Polityczna”, nr 1(17).
- Rodkiewicz W. (2023), *Rosyjskie reakcje na list gończy MTK za Putinem*, Ośrodek Studiów Wschodnich, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2023-03-20/rosyjskie-reakcje-na-list-gonczy-mtk-za-putinem>, 8.05.2023.
- Santos S. (2024), *Ukraine calls on Mongolia to arrest Putin ahead of visit*, BBC, <https://www.bbc.com/news/articles/c0e852r50x7o>, 30.08.2024.
- Stankiewicz M. (2006), *Zasady odpowiedzialności zbrodniarzy wojennych przed Międzynarodowym Trybunałem Wojskowym*, „Studia Prawnoustrojowe”, nr 6.
- Sucharska A., *Władimir Putin nie poleci do Meksyku. Nie pomogły zapewnienia*, <https://wydarzenia.interia.pl/zagranica/news-wladimir-putin-nie-poleci-do-meksyku-nie-pomogly-zapewnienia.nId,7819923>, 15.12.2024.
- Symonides J. (red.) (2006), *Organizacja Narodów Zjednoczonych. Bilans i perspektywy*, Wydawnictwo Naukowe Scholar.
- Śledztwo w sprawie sytuacji na Ukrainie, sygn. ICC–01/22, <https://www.icc-cpi.int/situations/ukraine>, 7.05.2023.
- Uniejewski J. (2024), *Możliwości prawne i perspektywy osądzenia rosyjskiej agresji na Ukrainę*, „Radca Prawny” nr 1(38).
- Wierczyńska K. (2014), *Immunitet urzędującej głowy państwa – kilka uwag na marginesie spraw toczących się przed Międzynarodowym Trybunałem Karnym*, w: I. Skomerska-Muchowska, *Ewolucja immunitetów mających swoje źródło w prawie międzynarodowym*.
- Zmarzły A. (2023), *Jurysdykcja międzynarodowego Trybunału Karnego nad rosyjską „specjalną operacją wojskową” w Ukrainie – osądzenie „Rosyjskiej wielkiej trojki”*, „Palestra”, nr 7.
- Zyguła A. (2018), *Międzynarodowe skutki konfliktu na Ukrainie – Reakcja społeczności międzynarodowej na wojnę hybrydową we Wschodniej Ukrainie*, „Obronność. Zeszyty Naukowe”, nr 3(27).

Assessment of the Actions Taken by the ICC Against the President of the Russian Federation

Summary

On 17 March 2023, the Second Pre-Trial Chamber of the ICC issued an arrest warrant for Vladimir Vladimirovich Putin. According to the statement, Vladimir Vladimirovich Putin, born on October 7,

1952, the President of the Russian Federation, is allegedly responsible for a war crime involving the unlawful deportation of the population – children, and the unlawful resettlement of the population – children, from the occupied areas of Ukraine to the Russian Federation (pursuant to Art. 8 sec. 2(a) (VII) and (b)(VIII) of the Rome Statute). This is the first such warrant issued against a currently serving head of state. Undoubtedly, this is also a test for the functioning of the ICC and the establishment of its position as a permanent international court.

The article aims to analyze and then evaluate the actions taken by the International Criminal Court against the President of the Russian Federation, Vladimir Putin, in the context of the Russian-Ukrainian conflict. Above all, it also draws attention to the issue of the reality of the measures taken so far.

Key words: international criminal court, international judiciary, Rome Statute, crimes of international law, Russian-Ukrainian conflict

